

RECLAIMING
THE
FUNDAMENTALS

DEBLOKIRAJUĆI MEHANIZMI ZA IZBOR SUDIJA USTAVNOG SUDA:

KA SISTEMSKIM RJEŠENJIMA ZA USPOSTAVLJANJE
VLADAVINE PRAVA I FUNKCIONALNIH INSTITUCIJA

Nikoleta Pavićević

institut alternativa

Podgorica, oktobar 2023.

DEBLOKIRAJUĆI MEHANIZMI ZA IZBOR SUDIJA USTAVNOG SUDA:

KA SISTEMSKIM RJEŠENJIMA ZA USPOSTAVLJANJE VLADAVINE PRAVA I FUNKCIONALNIH INSTITUCIJA

Izdavač:

Institut alternativa

Masterkvart, ulaz 13 (H), 30/8 81 000 Podgorica

<https://institut-alternativa.org>; info@institut-alternativa.org

Autorka:

Nikoleta Pavićević

Urednica:

Jelena Pejić Nikić

Lektura:

Alisa Radić

Dizajn i prelom:

Srđan Ilić

Podgorica, oktobar 2023.

Kingdom of the Netherlands

Mišljenja izražena u publikaciji su isključiva odgovornost autorke i ne predstavljaju nužno stavove Ambasade Kraljevine Holandije u Srbiji i Crnoj Gori.

Sadržaj

Uvod	4
Izbor sudija Ustavnog suda Crne Gore: Gdje je zapelo?	5
Primjeri deblokirajućih mehanizama za izbor sudija ustavnih sudova u regionu i Evropskoj uniji	8
a) Produžavanje mandata	8
b) Opadajuća većina glasova	10
c) Izbor od strane neutralnih tijela	10
d) Kombinacija izbora od strane izvršne, zakonodavne i sudske vlasti	11
e) Rezervne sudije	12
Zaključak	17
Preporuke	18
O projektu	19
Izvori i napomene	20

Sudije Ustavnog suda Crne Gore, nadležnog za zaštitu ustavnosti i zakonitosti, biraju poslanici i poslanice Skupštine Crne Gore.¹ Usljed neophodne dvotrećinske većine svih poslanika u prvom, i tročetinske većine u drugom glasanju, izbor sudija Ustavnog suda uslovljen je obezbjeđivanjem konsenzusa partija. Iako je izbor sudija tročetinskom većinom u drugom glasanju, koji je predložila Venecijanska komisija,² predviđen kao deblokirajući mehanizam, on u trenutnoj političkoj klimi ne funkcioniše.

O tome govori i činjenica da je Ustavni sud bio u blokadi gotovo šest mjeseci usljed nemogućnosti poslanika i poslanica da postignu dogovor o predloženim kandidatima i kandidatkinjama. Posljedice te blokade ogledale su se u nemogućnosti Ustavnog suda da odlučuje u brojnim predmetima iz svoje nadležnosti, među kojima su se našle i žalbe na izborni proces, kao i pitanje da li je predsjednik države povrijedio Ustav.

U nedostatku mehanizama koji bi poslanike i poslanice „primorali“ da izaberu nedostajuće sudije, rad suda je nakon šest pokušaja odblokiran konačnim postizanjem konsenzusa, a usljed najave Evropske unije o mogućoj suspenziji pristupnih pregovora. Već na početku je važno napomenuti da su imenovanja u pravosuđu prepoznata kao jedan od ključnih izazova za ispunjavanje privremenih mjerila u okviru poglavlja 23 (Pravosuđe i temeljna prava) u pregovaračkom procesu Crne Gore i Evropske unije.

Imajući u vidu vjerovatnoću da će u naredne dvije godine, zbog ispunjavanja uslova za odlazak u penziju, Ustavni sud ostati bez troje od sadašnjih šest sudija, postoji opasnost od potencijalne ponovne blokade ove institucije koja neće imati kvorum za odlučivanje. Cilj ove analize je ispitivanje potencijalnih deblokirajućih mehanizama za izbor sudija Ustavnog suda u Crnoj Gori putem komparativne analize modela za izbor sudija ustavnih sudova u regionu i državama članicama Evropske unije, kao i davanje preporuka u cilju smanjivanja mogućnosti za blokadu.

Izbor sudija Ustavnog suda Crne Gore: Gdje je zapelo?

Pitanje izbora sudija Ustavnog suda stavljeno je u fokus prilikom otvaranja pregovora sa Evropskom unijom, budući da je Evropska komisija već na samom početku pregovora sa Crnom Gorom upozoravala na neophodne izmjene sistema imenovanja predsjednika Vrhovnog suda, Vrhovnog državnog tužioca i sudija Ustavnog suda.³ Prije amandmana Ustava iz 2013. godine, sedam sudija Ustavnog suda birala je i razrješavala Skupština, bez kvalifikovane većine, na predlog predsjednika države. Međutim, ovakav način izbora sudija nije bio usklađen sa evropskim standardima, dok je i u mišljenjima Venecijanske komisije upozoravano na opasnost da sve sudije Ustavnog suda budu naklonjene parlamentarnoj većini.⁴

Stoga su izmjene Ustava, u cilju usklađivanja sa evropskim standardima, kao i sa ciljevima jačanja nezavisnosti pravosuđa, depolitizacije i imenovanja na osnovu zasluga, sprovedene u julu 2013. godine uz podršku Evropske komisije.⁵ Nakon izmjena Ustava u oblasti pravosuđa, Crna Gora je na Međuvladinoj konferenciji o pristupanju Crne Gore EU otvorila pregovore u pet poglavlja,⁶ dok je ugovoreno da će poglavlja 'Pravosuđe i temeljna prava' (23) i 'Pravda, sloboda i bezbjednost' (24) ostati otvorena tokom cijelog pregovaračkog procesa.

Navedenim izmjenama Ustava⁷ predviđeno je da se sudije Ustavnog suda Crne Gore, umjesto većinom glasova svih poslanika, biraju kvalifikovanom, odnosno dvotrećinskom većinom (54 od ukupno 81 poslanika) u prvom krugu glasanja. Kao deblokirajući mehanizam predviđeno je glasanje tropetinskom većinom svih poslanika (49) u drugom krugu, najranije mjesec dana od glasanja u prvom krugu, u slučaju da u prvom krugu glasanja nije bilo potrebne većine.

Izmjenama Ustava je onemogućeno da sve sudije bira predsjednik države, s obzirom da u tom slučaju postoji rizik da sve sudije budu naklonjene njegovoj partiji, već je regulisano da dvoje od sedam sudija predlaže predsjednik države, a preostalih pet Ustavni odbor. Ipak, važno je navesti da Ustavni odbor,⁸ nakon konsultativnog saslušanja kandidata koji su se prijavili na javni poziv za izbor sudija Ustavnog suda, glasa apsolutnom, a ne dvotrećinskom većinom o kandidatima koji će biti predloženi Skupštini. Nevladina organizacija Akcija za ljudska prava je kritikovala ovakvo rješenje, ukazavši da se njime ugrožava cilj predviđenog dvotrećinskog izbora u plenumu, odnosno da u izboru u značajnoj mjeri učestvuje i opozicija.⁹

Uz to je, kao preventivni mehanizam protiv mogućih blokada, uvedena i rana najava ispunjavanja uslova za odlazak u penziju ili isteka mandata, koja se predlagaču (predsjedniku države ili Ustavnom odboru, u zavisnosti od toga ko je predlagač) upućuje šest mjeseci unaprijed. Prema obavještenjima dostavljenim od strane Ustavnog suda Crne Gore,¹⁰ od izmjene Ustava 2013. godine Ustavni sud je četiri puta obavijestio Skupštinu o ispunjenju uslova za starosnu penziju sudija, nakon čega su raspisivani

javni pozivi za izbor sudija, ali bezuspješno. Sva obavještenja su dostavljena u roku, odnosno šest mjeseci prije ispunjenja uslova za starosnu penziju, osim u slučaju sudije Dragoljuba Draškovića. U ovom slučaju, Ustavni sud je 1. novembra 2022. godine obavijestio Skupštinu da sud nije postigao saglasnost da li sudija ispunjava uslove za odlazak u penziju 1. januara 2022. godine (što je troje sudija podržalo) ili je uslov ispunio oktobra 2021. godine. Bilo kako bilo, rok za obavješćavanje Skupštine je u oba slučaja probijen.¹¹

Iako izbor sudija kvalifikovanom većinom u Skupštini doprinosi njihovom legitimitetu budući da je parlamentarna većina prinuđena da postigne konsenzus sa manjinom, javlja se rizik i veća vjerovatnoća da zbog nepostizanja dogovora dođe do blokade. Ovaj rizik je veći u državama u kojima ne postoji izgrađena politička kultura postizanja dogovora među različitim političkim subjektima. Takav je slučaj i sa Crnom Gorom, u kojoj je Ustavni sud bio u blokadi od septembra 2022. godine do kraja februara 2023. godine usljed odlaska jednog sudije u penziju, dok je prethodno ionako bio na ivici kvoruma s obzirom da je funkcionisao sa četiri¹² od ukupno sedam sudija, koliko ih je predviđeno Ustavom. Naime, iako je u avgustu 2020. godine raspisan prvi (od pet neuspješnih) javnih poziva za izbor sudija Ustavnog suda, poslanici i poslanice u Skupštini nisu bili u stanju da postignu dogovor. Broj sudija je u međuvremenu opadao, sve do konačne blokade suda u septembru 2022. godine, kada je penzionisan sudija Iličković. Krizi su doprinijeli odbijanje parlamentarne većine da glasa za kandidate, bojkot rada Skupštine od strane opozicije, kao i neefikasnost Ustavnog odbora. U prilog navedenom govori i podatak da je Ustavni odbor razgovore sa kandidatima koji su se prijavili na prvi konkurs, u avgustu 2020. godine, održao tek devet mjeseci nakon što je konkurs zatvoren,¹³ odnosno gotovo pola godine od formiranja skupštinskih odbora.

Evropska komisija je u svom izvještaju za 2022. godinu prepoznala da su nestabilnost Vlade, tenzije unutar vladajuće većine kao i odugovlačenje procesa donošenja odluka i sprovođenja reformi uticali na funkcionisanje crnogorskih institucija, kao i na blokadu Ustavnog suda.¹⁴ Zbog nemogućnosti dogovora u vezi izbora sudija Ustavnog suda, iz Evropske unije je početkom 2023. godine poručeno da postoji prijetnja da se sa Crnom Gorom zaustave pristupni pregovori.¹⁵ Naime, Evropska komisija na sopstvenu inicijativu ili na zahtjev trećine država članica može dati preporuku za privremeno prekidanje pregovora, nakon čega Savjet EU može kvalifikovanom većinom donijeti odluku. Upravo je pod pritiskom Evropske unije i međunarodne zajednice krajem februara 2023. godine došlo do konsenzusa među partijama, kada je iz šestog pokušaja izabrano troje od četvoro nedostajućih sudija.¹⁶ Ipak, poslanici i poslanice nisu došli do konsenzusa u vezi sa četvrtim nedostajućim sudijom, tako da Ustavni sud trenutno¹⁷ ne radi u punom sastavu.

Do pred kraj februara 2023. godine, kada je postignut konsenzus o izboru troje¹⁸ od nedostajućih četvoro sudija, Ustavni sud nije bio u mogućnosti da odlučuje o 2.512 ustavnih žalbi, kao ni o 285 inicijativa za ocjenu ustavnosti.¹⁹ Između ostalog, zbog nedostatka kvoruma u ovom periodu Ustavni sud nije mogao da odlučuje o tome da li

je predsjednik Crne Gore povrijedio Ustav jer nije predložio mandatara za sastav nove Vlade,²⁰ o ustavnosti izmjena Zakona o predsjedniku,²¹ kao ni o žalbama na izborni proces u Glavnom gradu, zbog čega su rezultati proglašeni tek četiri mjeseca kasnije. Ustav Crne Gore propisuje brojne nadležnosti Ustavnog suda, među kojima su i odlučivanje o saglasnosti zakona, drugih propisa i opštih akata sa Ustavom, o ustavnoj žalbi zbog povrede ljudskih prava i sloboda, o izbornim sporovima i o tome da li je predsjednik povrijedio Ustav.²²

Iako formalno odblokiran, trenutni sastav, odnosno broj sudija, nije optimalan za funkcionisanje suda. Shodno Ustavu Crne Gore, Ustavni sud Crne Gore sastoji se od sedam sudija, koji odlučuju većinom glasova svih sudija. Ovakav, neparan broj sudija je značajan jer isključuje mogućnost da prilikom odlučivanja sud bude podijeljenog mišljenja, odnosno da broj glasova jedne i druge polovine sudija bude izjednačen. S tim u vezi, smisao utvrđivanja ovakvog broja sudija je da se omogući funkcionalnost, tako što bi u slučaju tri glasa „za“ i tri „protiv“, odluka bila donijeta glasom sedmog sudije.

Upravo je do ovakve blokade u donošenju odluka i nove krize u radu Ustavnog suda došlo izborom troje od četvoro nedostajućih sudija, što se pokazalo ubrzo nakon njegove formalne deblokade. Naime, šest sudija Ustavnog suda nisu donijeli odluku u vezi sa inicijativom za ocjenu ustavnosti ukaza o raspuštanju Skupštine koji je donio predsjednik države jer je troje sudija glasalo za, a troje protiv.²³ Na taj način, iako formalno odblokiran, rad Ustavnog suda je otežan nepostojanjem još jednog sudije koji bi prevagnuo u slučaju jednakog broja glasova.

Nakon izbora troje sudija u Skupštini Crne Gore u februaru 2023. godine,²⁴ Ustavni sud - zajedno sa onima koji su od ranije bili u sastavu - broji šest sudija.²⁵ Ipak, iako trenutno operativan, ovaj sud bi relativno uskoro mogao ponovo da ostane bez kvoruma s obzirom na to da će nekoliko sudija u narednom periodu ispuniti uslove za starosnu penziju. Naime, ukoliko odredbe Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju ostanu na snazi,²⁶ sutkinja Dragana Đuranović će krajem 2023. godine steći pravo na starosnu penziju.²⁷ Uz to, troje od preostalih pet sudija takođe će ubrzo steći uslov za odlazak u penziju: sudija Milorad Gogić će za jednu godinu steći ovaj uslov, dok će sudije Budimir Šćepanović i Desanka Lopičić steći uslov za dvije godine.²⁸ Samim tim, ukoliko poslanici ne dođu do dogovora o sudijama koje bi zauzele njihova mjesta, može se očekivati da Ustavni sud Crne Gore do kraja 2024. godine ponovo ostane bez kvoruma.

Usljed nemogućnosti razrješenja krize u Skupštini Crne Gore, u javnosti su se mogli čuti razni predlozi za deblokadu u pravosuđu - od izbora sudija „lutrijom“,²⁹ do raspuštanja Skupštine i uvođenja vanrednog stanja zbog ugrožavanja ustavnog poretka.³⁰ Međutim, ovakve prakse nisu zabilježene u državama Evropske unije, niti ih je Venecijanska komisija preporučivala čak i u komplikovanijim slučajevima blokade, kakav je zabilježen na primjer u Tunisu, u kojem od 2014. godine nije formiran Ustavni sud koji je bio predviđen tadašnjim Ustavom jer nije bilo dvotrećinske većine za njegovo uspostavljanje.³¹

S tim u vezi, u nastavku su analizirani modeli deblokirajućih mehanizama za izbor sudija Ustavnog suda u regionu i Evropskoj uniji, kao i mogućnost njihove primjene u

Primjeri deblokirajućih mehanizama za izbor sudija ustavnih sudova u regionu i Evropskoj uniji

Kvalifikovana većina je neophodna kako bi se obezbijedio visok legitimitet najviše sudske instance u državi, ali i moć parlamentarne manjine da blokira izbor u slučaju da ne bude uključena u donošenje odluke. Venecijanska komisija je u svojim mišljenjima o sastavu ustavnih sudova i izboru ustavnih sudija u Evropi ukazala na značaj uravnoteženog sastava, kojim se mora garantovati nezavisnost u odnosu na različite interesne grupe, kao i otpornost na partijske uticaje. S tim u vezi, neophodno je pronaći ravnotežu između visokog stepena legitimiteta sudija i moguće blokade usljed njihovog neizglasavanja.³²

Venecijanska komisija naglašava da države treba same da pronađu rješenja i deblokirajuće mehanizme koji funkcionišu u njihovom kontekstu, uz napomenu da ti mehanizmi ne smiju da djeluju obeshrabrujuće na postizanje dogovora u prvom stepenu, odnosno kvalifikovanom većinom. Ipak, važno je pronaći deblokirajući mehanizam koji će biti „neatraktivan“ i većini i manjini u Skupštini, odnosno koji će ih ohrabriti da kompromis postignu u prvom glasanju.

Analizom ustava država članica Evropske unije i država regiona, kao i mišljenja Venecijanske komisije, moguće je izdvojiti nekoliko takvih mehanizama, i to: produžavanje mandata trenutnim sudijama do izbora njihovih nasljednika, snižavanje neophodnog broja glasova u narednim krugovima glasanja, izbor od strane neutralnih tijela nakon neuspješnog glasanja u Skupštini, izbor sudija od strane više različitih tijela (izvršne, sudske i zakonodavne vlasti) uz neophodnu kvalifikovanu većinu u Skupštini i izbor rezervnih sudija.

a) Produžavanje mandata

Praksa produžavanja mandata trenutnim sudijama ustavnih sudova do izbora njihovih nasljednika prepoznata je u Sloveniji, Španiji, Letoniji, Hrvatskoj, Albaniji.

Kada je u pitanju Savezni ustavni sud Njemačke, 16 sudija biraju njemački Bundestag, odnosno donji dom saveznog parlamenta, i Bundesrat, odnosno gornji dom saveznog parlamenta koji je sastavljen od predstavnika federalnih jedinica. Bundestag i Bundesrat dvotrećinskom većinom biraju po osam sudija. Ono što je specifično jeste da, po isteku mandata sudije Saveznog ustavnog suda Njemačke, sudija nastavlja da vrši funkciju dok se ne izabere njegov nasljednik.³³ Ukoliko sudiji mandat prestane prije vremena, isti organ koji je sudiju izabrao će u roku od mjesec dana izabrati i njegovog nasljednika. Ako u roku od dva mjeseca od isteka sudskog mandata ili prijevremenog odlaska u Bundesratu ili Bundestagu ne bude izabran nijedan „nasljednik“, najstariji član Izborne komisije iz navedenih parlamentarnih domova će od suda zatražiti da predloži kandidate

za izbor. Ako se bira samo jedan sudija, Savezni ustavni sud će predložiti tri kandidata, a ako se bira više sudija – dvostruko više nego što ih je potrebno.

Isti je slučaj i sa izborom sudija Ustavnog suda Hrvatske, u kojem se, shodno Ustavu Hrvatske, mandat sudije produžava do stupanja na dužnost novog sudije u slučaju da do njegovog isteka novi sudija nije izabran ili nije stupio na dužnost, a najduže do šest mjeseci. Takođe, Ustav Albanije³⁴ propisuje da sudija Ustavnog suda ostaje na funkciji do imenovanja nasljednika, osim u slučajevima ostavke, razrješenja, utvrđenih uslova za nespojivost vršenja funkcije i utvrđene nesposobnosti za obavljanje funkcije. U slučajevima da sudiji mandat prestaje zbog navršenih 70 godina ili mu ističe devetogodišnji mandat, on nastavlja da vrši funkciju do izbora novog sudije.

Ustavni sud Letonije sastoji se od sedam sudija čiji se izbor potvrđuje većinom glasova u Skupštini (*Saeima*). Izbor troje sudija vrši se na predlog najmanje deset poslanika Skupštine, izbor dvoje na predlog Kabineta ministara i izbor još dvoje na predlog Plenarne sjednice Vrhovnog suda. Ukoliko Skupština nije odobrila drugog sudiju Ustavnog suda umjesto sudije kojem je istekao mandat ili je navršio 70 godina, mandat tog sudije smatra se produženim do vremena kada Skupština izabere drugog sudiju i on položi svečanu zakletvu. Takođe, sudijama kojima je mandat prestao usljed njegovog isteka ili zbog navršenih godina, mandat se produžava do proglašenja presuda u predmetima čije je ispitivanje započeto uz učešće tog sudije.

I Ustav Slovenije, u članu u kojem se utvrđuje trajanje mandata devet sudija Ustavnog suda, propisuje da sudija nakon isteka mandata nastavlja da vrši dužnost do izbora novog. U ovoj državi sudije bira Skupština većinom glasova svih poslanika, a na predlog predsjednika Republike. Takođe, Ustavom Slovenije je predviđena mogućnost da predsjednik Republike predloži više kandidata nego što je potrebno za izbor sudija, i da se u tim slučajevima redosljed kandidata utvrđuje žrijebom. Ako nijedan od kandidata ne dobije potrebnu većinu, ili ako je izabran nedovoljan broj sudija, ponovo se glasa za one kandidate koji su dobili najveći broj glasova.

Iako to nije definisano Ustavom, Crna Gora u Zakonu o Ustavnom sudu Crne Gore ima član 15 kojim se predviđa da „kad sudiji Ustavnog suda prestane funkcija zbog isteka mandata, a predlagač ne predloži ili Skupština ne izabere na upražnjeno mjesto sudiju, Skupština će istovremeno donijeti odluku o prestanku funkcije sudiji Ustavnog suda kome je istekao mandat i odluku da taj sudija nastavlja da vrši funkciju sudije Ustavnog suda do izbora novog sudije, ali ne duže od jedne godine.“ U Crnoj Gori ova mogućnost još nijednom nije iskorišćena, s obzirom da je svim sudijama od 2013. godine, kada je ova odredba stupila na snagu, funkcija prestala zbog ispunjavanja uslova za odlazak u starosnu penziju. Dodatno, može se otvoriti i pitanje ustavnosti navedene zakonske odredbe, budući da je Ustavom Crne Gore propisano da mandat sudijama traje 12 godina, te da sudija ne može biti izabran ponovo.

Međutim, Ustavom i Zakonom o Ustavnom sudu Crne Gore nije predviđen nastavak vršenja funkcije sudije do izbora novog u slučaju ispunjavanja uslova za odlazak u

penziju, što je do sada bio najčešći razlog za prestanak mandata sudijama Ustavnog suda Crne Gore, a što je prepoznato i u ustavima država članica Evropske unije.

b) Opadajuća većina glasova

Drugi deblokirajući mehanizam koji se može sresti u sistemima za imenovanje sudija ustavnih sudova jeste snižavanje neophodnog broja glasova za izbor u narednim krugovima glasanja. Ovakvi sistemi mogu se pronaći u ustavima Italije i Slovačke. U Italiji, pet sudija koje se biraju u Parlamentu, biraju se kvalifikovanom većinom poslanika u prva tri glasanja, a tropetinskom u svim narednim.³⁵

Ovakav mehanizam je već predviđen i u Crnoj Gori, budući da se shodno Ustavu, sudije Ustavnog suda u drugom krugu biraju tropetinskom umjesto dvotrećinskom većinom. Upravo je u mišljenju za Crnu Goru Venecijanska komisija navela da je „opadajuća većina“ u narednim krugovima glasanja poželjan deblokirajući mehanizam. Međutim, kao nedostatak ovog modela, navedeno je da on može odvući većinu od traženja konsenzusa u prvom krugu zbog svijesti o tome da će u narednim krugovima njihov kandidat ili kandidatkinja pobijediti.³⁶

c) Izbor od strane neutralnih tijela

Pored uvođenja opadajućeg broja glasova u narednim krugovima, Venecijanska komisija je u svom mišljenju o amandmanima na Ustav u Jermeniji³⁷ navela da u državama u kojima politička kultura nije dovoljno razvijena da se postigne kompromis, deblokirajući mehanizam može biti nominacija novih kandidata od strane neutralnih tijela ukoliko se glasanje u parlamentu pokaže neuspješnim.

Međutim, uvidom u ustave država članica Evropske unije nije pronađen primjer izbora kandidata od strane neutralnih ili mješovitih tijela kada je riječ o sudijama ustavnih sudova. Ipak, iako u Srbiji ne postoji sličan deblokirajući mehanizam pri izboru sudija Ustavnog suda, nedavno su usvojene izmjene Ustava kojima se takav mehanizam predviđa kada je riječ o izboru laičkih članova pravosudnih savjeta. Naime, ukoliko Skupština ne izabere sva četiri člana Visokog saveta sudstva i Visokog saveta tužilaštva u roku koji je određen zakonom, preostale članove bira komisija koju čine predsjednik Narodne skupštine, predsjednik Ustavnog suda, predsjednik Vrhovnog suda, Vrhovni javni tužilac i Zaštitnik građana, i to većinom glasova.³⁸ Ipak, važno je naglasiti da su organizacije civilnog društva uputile kritike na ovakvo rješenje, ukazavši na to da je ovaj mehanizam, koji je trebalo da bude izuzetak a ne pravilo, iskorišćen već na samom početku primjene ustavnih amandmana, kao i da je odluka petočlane komisije

oslikala prethodni stav skupštinske većine.³⁹

d) Kombinacija izbora od strane izvršne, zakonodavne i sudske vlasti

Četvrti i posljednji deblokirajući mehanizam zabilježen u ustavnim sistemima Evropske unije jeste imenovanje sudija ustavnih sudova od strane više različitih tijela (kombinacijom izvršne, sudske i zakonodavne vlasti). Venecijanska komisija je upravo u svojim mišljenjima naglasila da modeli koji predviđaju da samo Skupština odlučuje o kandidatima sudija imaju visok demokratski legitimitet, ali da uključivanje više različitih tijela štiti imenovanje jednog broja kandidata od političkih uticaja.⁴⁰ Dodatno, može se zaključiti da bi blokada rada suda, u slučaju da ne dođe do izbora dijela sudija u Skupštini, bila teža ukoliko bi druga dva tijela za imenovanje izabrala kandidate i samim tim postojao kvorum za odlučivanje.

Tako se, u susjednoj Srbiji, sudije Ustavnog suda koje se biraju u Narodnoj Skupštini, biraju prostom većinom poslanika. Međutim, sistem izbora sudija Ustavnog suda u Srbiji je drugačiji od sistema koji se primjenjuje u Crnoj Gori, jer se u Skupštini ne biraju sve sudije, već samo trećina. Naime, Srbija je odabrala mješoviti sistem izbora sudija, u kojem sve tri grane vlasti imaju „posljednju riječ“: pet sudija Ustavnog suda Srbije bira Narodna skupština, pet imenuje predsjednik Republike, a preostalih pet opšta sjednica Vrhovnog suda.

Narodna skupština bira pet sudija Ustavnog suda Srbije između deset kandidata koje predloži predsjednik Republike, predsjednik Republike imenuje pet sudija Ustavnog suda između deset kandidata koje predloži Narodna skupština, a opšta sjednica Vrhovnog suda imenuje pet sudija između deset kandidata koje na zajedničkoj sjednici predlože Visoki savjet sudstva i Visoki savjet tužilaštva.⁴¹ Stručnjaci navode da je navedeni sistem za izbor sudija usvojen kako bi se obezbijedilo da nijedan organ koji učestvuje u izboru nema odlučujući uticaj na sastav Suda, već da postoji određen balans.⁴²

Slično sistemu koji se primjenjuje u Srbiji, u Italiji Ustavni sud takođe broji 15 sudija. Jednu trećinu bira predsjednik Republike, jednu trećinu Parlament i jednu trećinu sudovi. Posljednju trećinu sudija biraju članovi izabrani iz tri tijela: troje sudija bira Vrhovni sud, jednog Državni savjet i još jednog Revizorski sud, apsolutnom većinom članova. U slučaju da nema većine, sudije se u drugom krugu biraju između onih kandidata koji su u prvom glasanju dobili najveći broj glasova. Prema informacijama Ustavnog suda Italije, postizanje konsenzusa o izboru sudija u Parlamentu zahtijeva mnogo vremena. Kako je navedeno, izbori se često odlažu zbog teškog postizanja konsenzusa, a Sud nastavlja da funkcioniše u smanjenom kapacitetu, ali nikad sa manje od 11 sudija.⁴³

e) Rezervne sudije

Dodatni mehanizam, iako se ne pominje u mišljenjima Venecijanske komisije i zabilježen je samo u jednoj državi, može biti izbor rezervnih sudija. Naime, Ustavni sud Austrije se sastoji od 14 sudija: predsjednika, zamjenika predsjednika i 12 članova. Međutim, ovaj Ustavni sud ima i šest rezervnih sudija, koji se pozivaju u slučaju pristrasnosti redovnih sudija, njihovog privremenog odsustva ili prestanka funkcije.⁴⁴ Predsjednika, zamjenika predsjednika i šest članova bira predsjednik države, na preporuku savezne Vlade. On imenuje i preostalih šest članova: tri na predlog Nacionalnog savjeta (donji dom austrijskog parlamenta) i tri na predlog Saveznog vijeća (gornji dom). U parlamentu je potrebna dvotrećinska većina za podršku kandidatima.

Od šest rezervnih sudija, potrebno je da tri budu žene a tri muškarci, i da među njima bude četvoro sudija, jedan univerzitetski profesor i jedan advokat. Oni su, pored angažmana u svojstvu ustavnih sudija, slobodni da nastave da se bave svojim redovnim profesijama. Kako navode iz Ustavnog suda Austrije, ovakav sistem obezbjeđuje da se znanje i iskustvo najvažnijih pravnih profesija ogleda u odlukama koje donosi sud.⁴⁵

U nastavku slijede informacije o postojanju ustavnog suda u državama regiona i Evropskoj uniji, broja sudija, načinu njihovog izbora, potrebnoj kvalifikovanoj većini i trajanju mandata:

Država	Broj sudija	Ko bira sudije?	Kojom većinom?	Trajanje mandata
Crna Gora	7	Sudije bira Skupština: dvoje na predlog Predsjednika i pet na predlog skupštinskog Ustavnog odbora.	U prvom glasanju dvotrećinskom većinom, a u drugom glasanju tročetvorkinskom većinom svih poslanika.	Dvanaest godina, nema obnove mandata.
Srbija	15	Pet sudija Ustavnog suda bira Narodna skupština, pet imenuje predsjednik Republike, a pet opšta sjednica Vrhovnog suda. ⁴⁶	Prostom većinom poslanika u Skupštini.	Devet godina, najduže dva mandata.
Bosna i Hercegovina (BiH)	9	Četiri člana bira Predstavnički dom Federacije BiH, a dva člana Narodna skupština Republike Srpske. Preostala tri člana bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava nakon konsultacija sa Predsjedništvom. ⁴⁷ Sudije koje bira Evropski sud za ljudska prava nisu državljani Bosne i Hercegovine, kao ni bilo koje susjedne države. ⁴⁸	Većinom glasova.	Nema ograničenja, sudije vrše funkciju do navršenih 70 godina starosti.

Albanija	9	Troje sudija imenuje Predsjednik, troje bira Skupština i troje Vrhovni sud. ⁴⁹	Tropetinskom većinom u Skupštini, među tri kandidata koje predloži Savjet za pravosudna imenovanja. Ukoliko Parlament ne izabere sudiju u roku od 30 dana od dostavljanja liste, biće izabran prvorangirani kandidat.	Devet godina, bez prava na reizbor.
Kosovo	9	Sudije imenuje predsjednik Republike, na predlog Skupštine.	Za odluku o predlaganju sedam sudija potrebna je dvotrećinska većina prisutnih poslanika Skupštine. Za donošenje odluke o predlozima za preostalo dvoje sudija potrebna je većina glasova. ⁵⁰	Devet godina, bez mogućnosti obnavljanja mandata.
Austrija	14	Sudije imenuje predsjednik na predlog Savezne Vlade ili jednog od dva doma austrijskog Parlamenta. Vlada predlaže kandidate za predsjednika, potpredsjednika, šest članova i tri zamjene. Nacionalni savjet predlaže tri člana i dvije zamjene, Savezno vijeće predlaže tri člana i jednu zamjenu. ⁵¹	Dvotrećinska većina za one sudije koji se biraju u parlamentu.	Dvanaest godina, sa mogućnošću reizbora.
Belgija	12	Sudije imenuje Kralj Belgije, sa liste dva kandidata predložena naizmjenično od strane Predstavničkog doma i Senata (dvodomni parlament). ⁵²	Dvotrećinskom većinom u oba doma Parlamenta.	Doživotno.
Bugarska	12	Jednu trećinu bira Parlament, jednu trećinu imenuje predsjednik i jednu trećinu na zajedničkoj sjednici biraju sudije Vrhovnog kasacionog suda i Vrhovnog upravnog suda. ⁵³	Većinom prisutnih poslanika.	Devet godina, bez mogućeg ponovnog izbora/ imenovanja.

Hrvatska	13	Sudije bira Hrvatski sabor (parlament). ⁵⁴	Dvotrećinskom većinom.	Osam godina, produžava se do izbora novog sudije, najduže 6 mjeseci. Nema zabrane reizbora.
Kipar	Ne postoji Ustavni sud, već Vrhovni sud razmatra pitanje ustavnosti bilo kog zakona i nadležan je u slučajevima sukoba nadležnosti između organa. ⁵⁵			
Češka	15	Sudije imenuje predsjednik države, uz saglasnost Senata Parlamenta Češke. ⁵⁶	Glasanje u Senatu Parlamenta vrši se prostom većinom prisutnih senatora. Ukoliko predsjednik ne dobije saglasnost u roku od 60 dana od svog zahtjeva jer Senat nije glasao u navedenom roku, smatra se da je Senat dao saglasnost. ⁵⁷	Deset godina, nema eksplicitne zabrane reizbora.
Danska	Ne postoji Ustavni sud; ocjena ustavnosti akata je prepuštena ostalim sudovima (okružni sudovi, Viši i Vrhovni sud). ⁵⁸			
Estonija	Ne postoji Ustavni sud, već je Vrhovni sud (najviši sud u Estoniji) nadležan za ocjenu ustavnosti. Sud se sastoji od Građanskog vijeća, Krivičnog vijeća, Vijeća za upravno pravo i Vijeća za ocjenu ustavnosti. ⁵⁹			
Finska	Kao i u drugim nordijskim državama, nema Ustavnog suda. Ustavna kontrola se sprovodi <i>ex ante</i> (Ustavni odbor u Skupštini i kancelar pravde) i <i>ex post</i> kroz reviziju od strane sudova, prije svega Vrhovnog i Vrhovnog upravnog suda. ⁶⁰			
Francuska	9	Umjesto Ustavnog suda, postoji Ustavni savjet (<i>Conseil constitutionnel</i>) koji je najviši ustavni autoritet. Predsjednik države, predsjednik Parlamenta i predsjednik Senata biraju po troje članova.	Imenovanje kandidata koji je predložen može se blokirati tropetinskom većinom glasova. „Predsjednik Republike ne može imenovati člana Savjeta kada zbir negativnih glasova u svakom odboru predstavlja najmanje tri petine glasova oba odbora.“ ⁶¹	Devet godina, bez reizbora.
Njemačka	16	Donji i gornji dom saveznog parlamenta biraju po osam sudija. ⁶²	Dvotrećinska većina za izbor sudija je neophodna u oba doma parlamenta.	Dvanaest godina, bez mogućnosti reizbora.
Grčka	Ne postoji Ustavni sud, prema Ustavu Grčke svaki sud ima pravo i dužnost da kontroliše ustavnost akata. ⁶³			

Mađarska	15	Sudije bira Parlament.	Potrebna je dvotrećinska većina. ⁶⁴	Dvanaest godina, nema eksplicitne zabrane reizbora.
Irska	Ne postoji Ustavni sud, Vrhovni sud Irske ima nadležnost da cijeni da li je zakon koji je izglasan u Parlamentu (<i>Oireachtas</i>) neustavan.			
Italija	15	Jednu trećinu sudija bira predsjednik Republike, jednu trećinu Parlament i jednu trećinu sudovi. Posljednju trećinu sudija biraju članovi koji su izabrani iz tri tijela: troje sudija bira Vrhovni sud, jednog Državni savjet i jednog Revizorski sud.	Pet sudija koje se biraju u Parlamentu, biraju se kvalifikovanom većinom poslanika i poslanica u prva tri glasanja, a tropetinskom u svim narednim glasanjima. Posljednja trećina sudija bira se apsolutnom većinom članova, a u slučaju da većine nema, sudije se u drugom krugu biraju između onih kandidata koji su u prvom glasanju dobili najveći broj glasova.	Devet godina, bez mogućnosti reizbora.
Letonija	7	Sudije se biraju u Parlamentu (<i>Saeima</i>). Troje sudija bira se na predlog najmanje deset poslanika Parlamenta; dvoje na predlog Kabineta ministara, i dvoje na predlog Plenarne sjednice Vrhovnog suda. ⁶⁵	Većinom glasova, odnosno najmanje 51 glasom od ukupno 100 poslanika u Skupštini.	Deset godina, nema eksplicitne zabrane reizbora.
Litvanija	9	Parlament (<i>Seimas</i>) imenuje po troje sudija među kandidatima koje predlažu: predsjednik Republike, predsjednik Skupštine i predsjednik Vrhovnog suda.	Prostom većinom.	Devet godina, bez mogućnosti reizbora.
Luksemburg	9	Ustavni sud čine predsjednik Višeg suda pravde, predsjednik Upravnog suda, dva savjetnika Upravnog suda i pet sudija za prekršaje predloženih na osnovu zajedničkog mišljenja Višeg suda pravde i Upravnog suda. ⁶⁶	/	Šest godina, nema eksplicitne zabrane reizbora.

Malta	3	Imenovanje za članove Ustavnog suda vrši predsjednik Republike, uz konsultacije sa Odborom za pravosudna imenovanja.	Glavnog sudiju (<i>primus inter pares</i>) među troje sudija Ustavnog suda imenuje predsjednik, uz podršku dvije trećine u Parlamentu.	Doživotno, do 65 godina starosti ili do opoziva.
Holandija	Nema Ustavnog suda, jer Ustav Holandije (<i>Grondwet</i>) zabranjuje sudsku reviziju zakona i drugih akata. Holandija, naime, ima sistem parlamentarnog suvereniteta (zakonodavne supermacije), što znači da nijedan sud ne može da testira validnost zakonodavnih akata. ⁶⁷			
Poljska	15	Sudije Ustavnog tribunala imenuje Parlament (<i>Sejm</i>), a kandidate predlaže najmanje 50 poslanika.	Prosta većina u prisustvu najmanje polovine ukupnog broja poslanika. ⁶⁸	Devet godina, nema eksplicitne zabrane reizbora.
Portugal	13	Od 13 sudija, 10 imenuje Skupština, a navedenih 10 imenuju preostalo troje. Šest od navedenih 13 sudija biraju se među sudijama u ostalim sudovima u Portugalu, dok se ostali biraju među pravnicima. ⁶⁹	Biraju se u Skupštini, kvalifikovanom većinom.	Mandat traje 9 godina i nije obnovljiv.
Rumunija	9	Troje sudija imenuje Predstavnički dom, troje Senat, a troje predsjednik Rumunije.	Većinom glasova prisutnih članova u oba doma Skupštine.	Devet godina, bez mogućnosti produžavanja/obnove.
Slovenija	9	Sudije bira Skupština, na predlog predsjednika Republike. Po isteku mandata sudije Ustavnog suda, on/a nastavlja da vrši dužnost do izbora novog sudije. ⁷⁰ Predsjednik Republike može da predloži više kandidata nego što u Ustavnom sudu ima upražnjenih mjesta.	Skupština bira sudije tajnim glasanjem, većinom glasova svih narodnih poslanika.	Devet godina, bez prava ponovnog izbora.
Španija	12	Članove (<i>magistrados</i>) imenuje kralj. Od 12 sudija, četiri predlaže Kongres, četiri Senata, dva Vlada i dva Generalni savjet pravosuđa. ⁷¹	Dvotrećinskom većinom svih članova Kongresa, kao i Senata.	Devet godina, trećina sastava se obnavlja svake tri godine. Nema eksplicitne zabrane reizbora.
Švedska	Ne postoji Ustavni sud, ali Ustavom je propisano da Vrhovni sud može da poništi zakon koji očigledno nije u skladu sa Ustavom. Za razliku od ostalih evropskih država i Sjedinjenih Američkih Država, Riksdag (parlament) ima najveći autoritet. ⁷²			

Osim što predstavlja evropski standard i preporuku Evropske komisije, kvalifikovana skupštinska većina za izbor sudija Ustavnog suda neophodna je i kako bi se obezbijedio legitimitet pri izboru lica na osjetljive funkcije u državnim institucijama. Dakle, kvalifikovana većina u Skupštini Crne Gore neophodna je kao i u većini država Evropske unije, i treba da vodi ka približavanju parlamentarne većine i manjine, koje su ovakvim sistemom izbora sudija Ustavnog suda okrenute jedna ka drugoj u traženju kompromisa i ostvarivanja konsenzusa o izboru kandidata i kandidatkinja.

Međutim, analiza je pokazala da izbor dvotrećinskom većinom nije lako postići. Mnoge članice Evropske unije priznaju da imaju poteškoća da dođu do rješenja, a i sami ustavni sudovi naglašavaju da ovakav način često dovodi do blokada (npr. u slučaju Italije). Izuzetak nije ni Crna Gora, što su pokazale prethodne dvije godine političke i institucionalne krize, tokom koje poslanici u Skupštini nisu mogli doći do dogovora o sudijama Ustavnog suda.

Deblokirajući mehanizam koji je predviđen izmjenama Ustava iz 2013. godine, a kojim se predviđa izbor sudija tročetinskom većinom u drugom krugu glasanja, ne funkcionira jer u Crnoj Gori ne postoji politička kultura postizanja kompromisa između parlamentarne većine i manjine, i jer je izbor kandidata često predmet trgovine. Iako Ustavni sud trenutno formalno nije u blokadi budući da ima kvorum za rad, strukturni problem nije riješen. Samim tim, postoji vjerovatnoća da će njegov rad u skoroj budućnosti ponovo biti blokiran jer će u naredne dvije godine troje sudija ispuniti uslov za odlazak u penziju.

Rješenja koja su se do sada u crnogorskoj javnosti nudila kao izlaz iz institucionalne krize, a koja predviđaju izbor kandidata i kandidatkinja lutrijom, raspuštanje Skupštine i uvođenje vanrednog stanja, nemaju uporište u ustavnim sistemima zemalja Evropske unije, niti ih je Venecijanska komisija predviđala u slučajevima ozbiljnijih blokada. Umjesto toga, neki od deblokirajućih mehanizama koji su zabilježeni u ustavima država Evropske unije, i koje bi Crna Gora trebalo da razmotri u narednom periodu, podrazumijevaju produžavanje mandata trenutnim sudijama do izbora njihovih nasljednika, snižavanje neophodnog broja glasova u narednim krugovima glasanja, izbor od strane neutralnih tijela nakon neuspješnog glasanja u Skupštini i izbor sudija od strane više različitih tijela (kombinacijom izvršne, sudske i zakonodavne vlasti).

Budući da Crna Gora već ima deblokirajući mehanizam snižavanja kvalifikovane većine za izbor sudija koji (u njenom kontekstu) nije funkcionalan, i da se produžavanje mandata sudijama do izbora novih predviđa samo u slučaju isteka mandata, u nastavku dajemo preporuke za unapređenje postojećeg stanja.

Preporuke

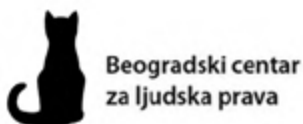
1. Crna Gora ne smije odstupiti od evropskog standarda izbora sudija Ustavnog suda kvalifikovanom većinom, odnosno dvotrećinskom većinom u prvom krugu glasanja, s obzirom da se na taj način postiže legitimitet sudija;
2. S obzirom da predviđeni deblokirajući mehanizam pri izboru sudija Ustavnog suda glasanjem tročetinskom većinom u drugom krugu u Skupštini ne obezbjeđuje izlazak iz blokade, Crna Gora bi, na osnovu preispitivanja rješenja iz uporedne prakse iz država Evropske unije i regiona, trebalo da razmotri izmjenu Ustava i Zakona o Ustavnom sudu Crne Gore sa ciljem uvođenja drugih mehanizama;
3. Poslanici i poslanice treba da razmotre eventualnu izmjenu Zakona o Ustavnom sudu Crne Gore, tako da se njime, po uzoru na države Evropske unije, pored produžavanja mandata sudijama do izbora novih u slučaju isteka mandata, predvidi i produžavanje mandata sudijama do godinu dana u slučajevima ispunjenja uslova za odlazak u penziju;
4. Evropska unija, kao organizacija čije članice koriste različite deblokirajuće mehanizme izbora sudija ustavnih sudova, kao i Venecijanska komisija, kao stručno i savjetodavno tijelo za ustavna pitanja, treba da pruže ekspertsku podršku Crnoj Gori u pronalaženju najboljeg rješenja za prevazilaženje potencijalnih budućih kriza, u skladu sa evropskim standardima.

O projektu

Ova publikacija je napisana u okviru projekta „Osnove u fokusu: evropske integracije izvan akcionih planova“.

Glavni cilj ovog projekta je da suštinski doprinese reformama u oblasti vladavine prava u Srbiji i Crnoj Gori kroz premošćavanje jaza između političkih kriterijuma i vladavine prava u okviru Klastera I u okviru nove metodologije proširenja EU.

Projekat podržava Ambasada Kraljevine Holandije u Srbiji i Crnoj Gori,, a sprovodi Beogradski centar za bezbednosnu politiku u partnerstvu sa Beogradskim centrom za ljudska prava, Biroom za društvena istraživanja i Institutom alternativa iz Podgorice.

institut alternativa

Izvori i napomene

- 1 Ustav Crne Gore („Službeni list CG“ br. 1/2007 i 38/2013 – Amandmani I-XVI)
- 2 Mišljenje o nacrtu dvije grupe ustavnih amandmana koji se odnose na pravosudni sistem Crne Gore, usvojeno na 93. plenarnoj sjednici Venecijanske komisije (Venecija, 14-15 decembar 2012)
- 3 Isto
- 4 Isto
- 5 „Crna Gora razmatra amandmane na Ustav“, Balkan Insight, 14.1.2013, <https://bit.ly/3HWP56c>
- 6 „Crna Gora otvorila pet poglavlja sa EU“, Al Jazeera, 17.12.2013, <https://bit.ly/44QPFvT>
- 7 Amandmani I-XVI na Ustav Crne Gore usvojeni su 31.7.2013. godine u Skupštini Crne Gore
- 8 Ustavni odbor ima 13 članova, od kojih sedam čine parlamentarnu većinu a šest parlamentarnu manjinu, <https://bit.ly/3MI9SvD>
- 9 Ocjena predloga amandmana na Ustav Crne Gore od 10. jula 2013. o kojima će Skupština Crne Gore raspravljati na sjednici 31. jula 2013, Akcija za ljudska prava, Podgorica, 21.7.2013.
- 10 Obavještenja Skupštini Crne Gore o ispunjenju uslova za starosnu penziju, koja je Ustavni sud Institutu alternativa dostavio na osnovu zahtjeva za slobodan pristup informacijama, rješenje Su br. 375/23-1 od 26.5.2023. godine
- 11 Ustavni sud Crne Gore, Su br. 667/21 od 1.11.2021. godine
- 12 Sudije Miodrag Iličković, Desanka Lopičić, Milorad Gogić i Budimir Šćepanović (ujedno i predsjednik Ustavnog suda)
- 13 „Hitno izabrati sudije Ustavnog suda – Blokada onemogućava zaštitu izbornih prava i drugih ljudskih prava“, Akcija za ljudska prava, 2022, <https://bit.ly/3NhALac>
- 14 Izvještaj Evropske komisije za Crnu Goru, 12.10.2022, Brisel, bit.ly/3HxK7g7
- 15 „Crna Gora, od lidera integracija do moguće blokade pregovaračkog procesa“, Radio slobodna Evropa, 16.1.2023, <https://bit.ly/43DGcqi>
- 16 „Skupština Crne Gore izabrala troje od četvoro sudija Ustavnog suda“, Radio slobodna Evropa, 2.2.2023, <https://bit.ly/3LKZbrX>
- 17 Jun 2023. godine, u vrijeme kada je analiza pisana
- 18 Izbor sudija Snežane Armenko, Dragane Đuranović i Momirke Tešić, 27.2.2023. godine
- 19 „Počinje podjela predmeta koje će Ustavni sud razmatrati prioritarno: Prvo će probiti izborne blokade“, Vijesti, 1.3.2023, <https://bit.ly/3N1HSoj>
- 20 „Ustavni odbor usvojio Predlog za pokretanje postupka za utvrđivanje da li je Đukanović prekršio Ustav“, Vijesti, 2022, <https://bit.ly/3pbmPX7>
- 21 „Parlamentarna većina izmijenila Zakon o predsjedniku na zahtjev DF“, Radio Slobodna Evropa, 1.11.2022, <https://bit.ly/3qS5UcM>
- 22 Ostale nadležnosti Ustavnog suda, shodno Ustavu: Odlučuje o sukobu nadležnosti između sudova i drugih državnih organa, između državnih organa i organa jedinica lokalne samouprava i između organa jedinice lokalne samouprave, o zabrani rada političke partije ili nevladine organizacije, o saglasnosti sa Ustavom mjera i radnji preduzetih za vrijeme ratnog i vanrednog stanja. Takođe, Ustavni sud je nadležan za praćenje ostvarivanja ustavnosti i zakonitosti, i o uočenim pojavama neustavnosti i nezakonitosti dužan je da obavještava Skupštinu.
- 23 „Ustavni sud bez odluke o inicijativi za ocjenu ustavnosti Đukanovićevog ukaza“, Vijesti, 7.4.2023, <https://bit.ly/418PUPW>

- 24 Momirka Tešić, Snežana Armenko i Dragana Đuranović izabrane na sjednici Trećeg vanrednog zasjedanja u 2023. godini, 27.2.2023, <https://bit.ly/3J4YvLg>
- 25 Budimir Šćepanović (sudija od decembra 2013. godine) Milorad Gogić (sudija od decembra 2013. godine) i Desanka Lopičić (sudija od 23. juna 2005. godine), <https://bit.ly/3VE4C0h>
- 26 Ustavnom sudu je dostavljeno više predloga za ocjenu ustavnosti odredbe Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju na osnovu koje su mnoge sudije poslate u starosnu penziju sa 64, odnosno navršениh 67 godina. Za više informacija, vidjeti: „Penzije čekaju izbor sudija“, Vijesti, 6.4.2022, <https://bit.ly/3N4oyqq>
- 27 „Ustavni sud ostaje partijski“, Vijesti, 3.2.2023, <https://bit.ly/3HSooPU>
- 28 Internet prezentacija Ustavnog suda Crne Gore, <https://bit.ly/3VE4C0h>
- 29 „Ideja za Ustavni sud: Lutrijom do sudija“, Vijesti, 25.1.2023, <https://bit.ly/43bESeF>
- 30 „Advokat Bojić: Neizbor sudija US direktno vodi ka aktivaciji člana 133 i uvođenju vanrednog stanja“, Press, 18.11.2022, <https://bit.ly/43AOC1T>
- 31 Compilation of Venice Commission Opinions and Reports Relating to Qualified Majorities and Anti-Deadlock Mechanisms, European Commission for Democracy Through Law (Venecijanska komisija), Strazbur, 27.6.2018, <https://bit.ly/3IKnd5w>
- 32 Compilation of Venice Commission Opinions and Reports Relating to Qualified Majorities and Anti-Deadlock Mechanisms, European Commission for Democracy Through Law (Venecijanska komisija), Strazbur, 27.6.2018, <https://bit.ly/3IKnd5w>
- 33 Član 4. Zakona o Saveznom ustavnom sudu Njemačke (Bundersverfassungsgerichtsgesetz – BverfGG), <https://bit.ly/3INiaBo>
- 34 Član 124. Ustava Albanije, <https://bit.ly/3MGR2F5>
- 35 Ustavni sud Italije (Corte costituzionale), <https://bit.ly/3BZCP19>
- 36 Mišljenje o nacrtu dvije grupe ustavnih amandmana koji se odnose na pravosudni sistem Crne Gore, usvojeno na 93. plenarnoj sjednici Venecijanske komisije (Venecija, 14-15.12.2012. godine)
- 37 CDL-AD(2015)037-e, First Opinion on the Draft Amendments to the Constitution (Chapters 1 to 7 and 10) of the Republic of Armenia (Prvo mišljenje o nacrtu amandmana na Ustav (poglavlja 1-7 i 10) Republike Jermenije), Venecijanska komisija, 2015, <https://bit.ly/3NcV6xo>
- 38 Članovi 151. i 163. Ustava Republike Srbije, <https://bit.ly/3pib2Gt>
- 39 „prEUgovor Alarm Izveštaj o napretku Srbije u klasteru 1“, Jelena Pejić Nikić (ur.), koalicija prEUgovor, Beograd, maj 2023, str. 43-51, <https://bit.ly/3NI3b3c>
- 40 Mišljenje o nacrtu dvije grupe ustavnih amandmana koji se odnose na pravosudni sistem Crne Gore, Evropska komisija za demokratiju putem zakona (Venecijanska komisija), CDL-AD (2012) 024, Strazbur, 17.12.2012, <https://bit.ly/3nXxHHG>
- 41 Član 172 Ustava Republike Srbije („Službeni glasnik RS“, br. 98/2006 i 16/2022), <https://bit.ly/3WakQgm>
- 42 „Ustavni sud Republike Srbije“, Bosa Nenadić, <https://bit.ly/42YA8ZT>
- 43 Ustavni sud Italije, <https://bit.ly/3BZCP19>
- 44 Separation of Powers and Independence of Constitutional Courts and Equivalent Bodies (Podjela vlasti i nezavisnost ustavnih sudova i ekvivalentnih tijela), Ustavni sud Austrije, 2011, <https://bit.ly/3N6UbiY>
- 45 Ustavni sud, Verfassungsgesichtshof, <https://bit.ly/42jIutR>
- 46 Član 172 Ustava Republike Srbije („Službeni glasnik RS“ br. 98/2006 i 16/2022), <https://bit.ly/3WakQgm>

- 47 Član VI, Ustav Bosne i Hercegovine, <https://bit.ly/3p9MTC1>
- 48 Kako je navedeno, ovo rješenje je uvedeno kako bi se obezbijedilo učešće sudija koje nemaju „etničko političkih uticaja”. Za više informacija vidjeti: „Izbor domaćih sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine kao ustavni običaj *contra constitutionem*”, Harun Išerić, Pravna misao (Sarajevo) br. 11-12/2017, <https://bit.ly/3WD6Ehs>
- 49 Član 124. Ustava Albanije, <https://bit.ly/3MGR2F5>
- 50 Poglavlje VIII Ustava Kosova, sa amandmanima I-XXVI, Priština, 2020, <https://bit.ly/43iL1py>
- 51 Ustavni sud Austrije, <https://bit.ly/3IITRUY>
- 52 Ustavni sud Belgije, <https://bit.ly/3N3v28M>
- 53 Član 147. Ustava Bugarske, <https://bit.ly/3NcTt2v>
- 54 Član 122. Ustava Hrvatske, <https://bit.ly/3p20dZj>
- 55 Vrhovni sud Kipra, <https://bit.ly/3MIYMGK>
- 56 Član 83. Ustava Češke Republike, <https://bit.ly/42QgMF8>
- 57 Ustavni sud Češke, <https://bit.ly/3WDRIVS>
- 58 Vrhovni sud Danske, Working document for the Circle of Presidents of the Conference of European Constitutional Courts (Radni dokument za potrebe Kruga predsjednika Konferencije evropskih ustavnih sudova), (Vilnius, 7.9.2006), Evropska komisija za demokratiju kroz pravo (Venecijanska komisija), <https://bit.ly/3OFEsc0>
- 59 Vrhovni sud Estonije, <https://bit.ly/3BYwx1Q>
- 60 The Rule of Law and Constitutional Justice in the Modern World (Vladavina prava i ustavna pravda u modernom svijetu), <https://bit.ly/43r5vvI>
- 61 Član 56 Ustava Francuske, <https://bit.ly/45t9euy>
- 62 Federalni ustavni sud (Bundesverfassungsgericht), <https://bit.ly/3ovBiNs>
- 63 Članovi 93. i 87. Ustava Grčke, <https://bit.ly/3ovBlc6>
- 64 Član 32/A Ustava Mađarske, <https://bit.ly/3qhbDsj>
- 65 Sudije Ustavnog suda Letonije, Ustavni sud Republike Letonije, <https://bit.ly/42bKPqC>
- 66 Član 95. Ustava Luksemburga, <https://bit.ly/46auMfJ>
- 67 Provjera ustavnosti u Holandiji: Blog o komparativnom pravu, Rens Steenhard, 2015, <https://bit.ly/3N12wVv>
- 68 Član 188. Ustava Poljske, <https://bit.ly/3N3uEaG>
- 69 Ustavni sud Portugala, status sudija Ustavnog suda, <https://bit.ly/3q8abbs>
- 70 Član 165. Ustava Republike Slovenije, „Službeni glasnik Republike Slovenije” br. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13 i 75/16, <https://bit.ly/3MDI7Wo>
- 71 Član 159. Ustava Španije, <https://bit.ly/3IM38fj>
- 72 Navedeno potvrđuje i podatak da Vrhovni sud od 1990. godine nije nijednom utvrdio da je zakon Riksdaga suprotan ustavu. Za više informacija videti: In the Riksdag We Trust: Why Sweden Doesn't Have a Constitutional Court, Law and Courts in Europe (Vjerujemo u Riksdag: Zašto Švedska nema ustavni sud, Zakon i sudovi u Evropi), <https://bit.ly/42fd5bl>

institut alternativa

Podgorica, oktobar 2023.